

References:

1. *New philosophical encyclopedia: B 4 tt. – M.: For example. 2001. Edited by V.S. Stepina.*
2. *Malykh, N.V. Features of the development of creative abilities of schoolchildren in the joint work of the secondary school / N.V. Baby. — Text: immediate // Education and education. – 2018. – № 1 (16). – S. 55-58. – URL: <https://moluch.ru/th/4/archive/81/3084/> (access date: 17.03.2021).*
3. *Maksimova, S.V. Diagnostics of creative development of young schoolchildren. Part 1/ S.V. Maksimova. –M.: Russkoeslovo-uchebnik, 2013. – 56 s.*
4. *Tunic E.E. Nature and diagnosis of creative abilities (Methodical recommendations for psychologists and teachers); St. Petersburg, 1992. – 34 p.*
5. *Abilkasimova A. Cognitive independence in the student's educational activity. – Almaty: Sanat, 1998. – 158 p.*
6. *Dosmambetova, Sh. B. Problems of formation of a creative personality in the educational process / Sh. B. Dosmambetova, G. J. Saduakhasova. – Text: immediate // Young learns. – 2015. – No. 1.1 (81.1). – S. 98-100. – URL: <https://moluch.ru/archive/81/14812/> (access date: 16.03.2021)*
7. <https://moluch.ru/th/4/archive/81/3084/> (access date: 17.03.2021).
8. *Project technologies in lessons and in extracurricular activities. //Public education. – No. 7. – 2000.*
9. *Pakhomova N. Yu. Method of educational projects in an educational institution: Manual for teachers and students of pedagogical universities. – M.: ARCTI, 2003.*
10. *Bayaliyev, A., Nurbol, U., Bakhadurkhan, A., Ahmet-Ganievna, A.A., Ozerke, A., & Zhakypbek, A. (2022). Methodological aspects of the study of modern geoeconomics processes in the school geography course. World Journal on Educational Technology: Current Issues. 14(6), 1821-1831.*

ЭОЖ 372.891

FTAMP 14.07.07

<https://doi.org/10.51889/1728-8975.2023.76.2.002>

С.Ж. Әітмай, Г.Е. Бердыгулова

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА АҚПАРАТТЫҚ МӘДЕНИЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ БОЙЫНША ОҚУШЫЛАРМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУДЫҢ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Аңдатпа

Қазіргі қоғам ғылым мен техниканың қарқынды дамуымен, жаңа ақпараттық технологиялардың пайда болуымен, адамдардың өмірін түбегейлі өзгертетін ақпараттың үлкен ағымымен сипатталады. Білімді жаңарту қарқыны соншалықты жоғары, адам өмір бойы бірнеше рет қайта оқып, жаңа мамандықтарды игеруі керек. Мектеп оқушыларының ақпараттық мәдениетін қалыптастыру мәселесінің өзектілігі қазіргі ақпараттық қоғамда адам өміріндегі ақпараттық мәдениеттің функционалдық маңыздылығының артуымен анықталады; ақпарат көлемінің ұлғаюы және адамға шығармашылық дамудың ең бай мүмкіндіктерін беретін ақпараттық коммуникациялардың қарқындылығының артуы; қазіргі қоғамның әлеуметтік-экономикалық даму сипатының өзгеруін анықтайтын ақпараттық технологиялар мен технологиялардың қарқынды дамуы. Қазіргі қоғамның дамуы ақпараттық өркениетке көшумен сипатталады, онда адамдардың интеллектуалдық мүмкіндіктерін арттыратын компьютерлер мен ақпараттық технологияларға басымдық беріледі. Бүкіл әлемде ақпараттың әлеуметтік дамудағы іргелі рөлі туралы хабардар болды. Ақпараттық қоғамдағы дүниежүзілік саммиттің негізгі құжаттарында

адамды ақпараттық қоғам өміріне ерекше дайындау қажеттігі атап өтілген. Білім беруді ақпараттандыру қоғамдық өмірдің басқа салаларын ақпараттандырудан озып кетуі керек, өйткені бұл салада бүкіл қоғамды ақпараттандырудың әлеуметтік, психологиялық, жалпы мәдени, сондай-ақ кәсіби алғышарттары қаланады. Кең дүниетанымы, эрудициясы, ең алдымен ақпараттық мәдениеті бар адам қазіргі қоғамда тиімді ақпараттық қызметті жүзеге асыра алады. Оқу пәні ретінде географияның ақпараттық мәдениетті қалыптастырудың әлеуеті зор, өйткені оқытуда әртүрлі ақпарат көздері: географиялық карталар, анықтамалықтар мен энциклопедиялар, соңғы кездері цифрлық білім беру ресурстары қолданылады. Жұмыстың практикалық маңыздылығы оның мектеп оқушыларының ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға ықпал ететін педагогикалық құралдарды көрсетуінде. География сабағында және сабақтан тыс уақытта жаңа ақпараттық технологиялар құралдарын пайдалану, оқыту - дамытудың, оқушының жеке дамуына әсері мол. Мектеп оқушыларының жан-жақты дамуын қамтамасыз ету, балалар арасында ақпараттық мәдениетті қалыптастыру және дамыту үшін олардың әртүрлі іс-шараларға қатысуын және бірте-бірте кеңейтілетін қарым-қатынастарын – сыныптағы қарым-қатынастан бастап, қоғамдық өмірге қосуға дейін ұйымдастыру қажет. Мақалада география сабағында ақпараттық мәдениетті қалыптастыру жағдайында оқушылармен яғни білім алушылармен жұмыс жасаудың әдіс-тәсілдері қарастырылады. Сонымен қатар оқыту технологияларын тиімді қолдану арқылы сапалы білім беру, білім алушыларды шығармашылыққа, ізденіске, өз бетімен ақпараттарды іріктеу, талдау, қорытынды жасау арқылы кәсіби шеберліктерін дамыту, өзара тәжірибе алмасудың қажеттілігі теориялық негізделінген.

Түйін сөздер: ақпараттандыру, технология, ақпараттық мәдениет, АКТ, әдіс-тәсіл, географиялық білім беру, медиа білім беру.

Аштай С.Ж., Бердыгулова Г.Е.

*Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан*

МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАБОТЫ С УЧАЩИМИСЯ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ

Аннотация

Учитывая, что рост цивилизации напрямую связан с формированием информационной культуры, уровень развития современных знаний и техники требует от каждого человека наличия качественных и глубоких знаний и профессиональных умений, активной творческой работы молодежи. Информатизация общества является глобальным социальным процессом, так как в сфере общественного производства основным видом деятельности, осуществляемым на базе современной микропроцессорной и вычислительной техники, а также различных средств информационного обмена, является накопление, использование информации. В настоящее время в век информационных технологий основной актуальностью данной исследовательской работы может стать растущий спрос на цифровые и геоинформационные технологии. Использование новых средств информационных технологий на уроках географии в рамках научной тематики оказывает большое влияние на учебно-развивающее, личностное развитие учащихся. Также является развитие творческой потенции учащихся, формирование умения учащегося анализировать результаты своей деятельности. Таким образом, формирование и использование информационной культуры учащихся на уроках географии в учебно-воспитательном процессе обусловлено современными требованиями. XXI век - эпоха информационного общества, технологической культуры, эпоха бережного отношения к окружающему миру, здоровью человека, профессиональной культуре. Для достижения поставленных целей служат такие программные продукты, как электронные учебники, проверочные программы, учебные программы. В подготовке учащихся, обладающих современными знаниями, в совершенстве

владеющих информационно-коммуникационными технологиями, должны быть обеспечены необходимыми учебными пособиями для совершенствования информационного обучения, полного обновления его материально - технической базы. Повсеместное использование информационных ресурсов, являющихся продуктом высокоспецифической интеллектуальной деятельности трудоспособного населения общества, в том числе, обуславливает необходимость подготовки учащихся к творческому активному резерву. Поэтому использование средств новых информационных технологий на уроках географии и во внеурочное время в рамках данной научной темы имеет большое влияние на учебно-развивающее, личностное развитие учащегося. Также является развитие творческой потенции учащихся, формирование умения учащегося анализировать результаты своей деятельности. Таким образом, формирование информационной культуры и компетентности учащихся на уроках географии и во внеурочное время в учебно-воспитательном процессе и его использование обусловлены современными требованиями. На уроках географии в формирующей ситуации рассматриваются методы и приемы работы со студентами, т. отбирать информацию, анализировать, делать выводы, обмениваться опытом на теоретической основе.

Ключевые слова: информация, технология, информационная культура, ИКТ, метод, географическое образование, медиаобразование.

*Ashtay S.Zh., Berdygulova G.E.
Abai Kazakh National Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

METHODS AND TECHNIQUES OF WORKING WITH STUDENTS ON THE FORMATION OF INFORMATION CULTURE IN GEOGRAPHY LESSONS

Abstract

Modern society is characterized by the rapid development of science and technology, the emergence of new information technologies, a large flow of information that radically changes people's lives. The pace of updating knowledge is so high that a person has to re-learn and master new specialties several times throughout his life. The development of modern society is characterized by the transition to information civilization, where priority is given to computers and information technologies that increase people's intellectual capabilities. In the preparation of students who are educated in accordance with modern requirements, competitive, well-versed in information and communication technologies, it is necessary to provide the necessary teaching aids for improving information training, fully updating its material and technical base. In this regard, the formation of an Information Culture for students becomes a necessary condition during the period of widespread use of information and communication technologies for information exchange and communication. Geography as a subject has great potential for formation of information culture, because various sources of information are used in teaching: geographical maps, handbooks and encyclopedias, and recently digital educational resources. The practical importance of the work lies in its presentation of pedagogical tools that contribute to the formation of information culture of schoolchildren. In order to ensure the comprehensive development of schoolchildren, to form and develop information culture among children, it is necessary to organize their participation in various activities and their gradually expanding relations - from classroom relations to inclusion in social life. The article describes information culture in geography lessons Methods and methods of working with students, i.e. students, are considered in the formative situation. The need for high-quality education through the effective use of training technologies, the development of professional skills of students through creativity, independent selection of Information, Analysis, Conclusion, exchange of experience is theoretically justified.

Keywords: informatization, Technology, Information Culture, ICT, methodology, geographical education, media education.

Кіріспе. Қазіргі қоғам ғылым мен техниканың қарқынды дамуымен, жаңа ақпараттық технологиялардың пайда болуымен, адамдардың өмірін түбегейлі өзгертетін ақпараттың үлкен ағынымен сипатталады. Білімнің жаңару қарқыны соншалықты жоғары, адам өмір бойы бірнеше рет қайта оқып, жаңа мамандықтарды игеруі керек. Қазір қоғам үшін қызметкерлердің оқу қабілеті, ұйымшылдық, дербестік, коммуникативтілік, ақпаратпен жұмыс істей білу, өзін-өзі реттеу және өзін-өзі бақылау, жауапкершілік, сенімділік, жоспарлау қабілеті сияқты қасиеттері сұранысқа ие болды. Осылайша, қазіргі заманғы мектептің алдында білім алушыны оқуға дайын және тәуелсіз қызметке дайындау міндеті тұр. Табысты білім алу және ең алдымен өзін-өзі тәрбиелеу үшін адам бірқатар мәдениеттерге ие болуы керек, олардың ішінде ақпараттық мәдениетті негізгі деп санауға болады. Қазіргі қоғамда үздіксіз білім беру идеясын жүзеге асыру ақпарат көлемін ұлғайтатын ақпараттық кеңістіктің қарқынды кеңеюі мен оны адамның игеруінің шектеулі мүмкіндіктері арасындағы қайшылықты жеңуге бағытталған. Мамандардың пікірінше, ақпараттық мәдениет жеке дамудың қырларының бірі ретінде қарастырылады. Бұл адамның қасиеттерін әмбебаптандыру жолы.

Ақпараттық мәдениет-ақпаратты алу, беру, сақтау және пайдалану саласындағы адам өмірінің сапалық сипаттамасы.

Ақпараттық мәдениет адамның әртүрлі шығармашылық қабілеттерінің өнімі болып табылады және келесі аспектілерде көрінеді:

- техникалық құралдарды пайдалану бойынша нақты дағдылар (арифмометрден дербес компьютерге және компьютерлік желілерге дейін);
- өз қызметінде заманауи компьютерленген ақпараттық технологияны қолдану қабілеті, оның негізгі компоненті көптеген бағдарламалық өнімдер болып табылады;
- ақпаратты әртүрлі көздерден, мерзімді баспасөзден де, электрондық коммуникациялардан да ала білу, оны түсінікті түрде ұсыну және тиімді пайдалана білу;
- ақпаратты аналитикалық өңдеудің негіздерін меңгеру;
- әртүрлі ақпаратпен жұмыс істей білу;
- өз қызмет саласындағы ақпараттық ағындардың ерекшеліктерін білу;
- ақпараттық процестерді қамтамасыз ететін құқықтық актілерді пайдалану;
- эргономикалық және ақпараттық қауіпсіздік негіздерін меңгеру [1, б. 5-10].

Оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыру тек информатика мұғалімінің ғана емес, сонымен қатар пән мұғалімінің де міндеті болып табылады, өйткені бүгінгі таңда ақпараттық мәдениет адамның жалпы мәдениетінің құрамдас бөлігіне айналуға бастады. Мұғалімнің негізгі міндеттерінің бірі-оқушыны пәнге қызықтыру, оның танымдық және шығармашылық белсенділігін ынталандыру. Бұл міндеттерді шешуде ақпараттық технологияларды игеру үлкен көмек көрсетеді.

Оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыруды анықтауға мүмкіндік беретін көрсеткіштер ретінде келесі көрсеткіштер анықталды:

1. Ақпараттық белсенділік-бұл ақпараттық қажеттіліктер мен мүдделердің тұрақтылығының әртүрлі деңгейлері жүзеге асырылатын процесс. Бұл көрсеткіш жаңа ақпарат алуға қызығушылық таныта отырып, ақпараттық құбылыстар мен процестерді түсіну дәрежесін бағалауға мүмкіндік береді.

2. Ақпараттық коммуникативтілік-ақпараттық ортадағы қарым-қатынасқа дайындық дәрежесін сипаттайтын ақпараттық байланыс арқылы жүзеге асырылады. Ақпараттық байланыс ақпараттық қоғамдағы мінез-құлық нормалары мен принциптері негізінде жүзеге асырылады. Ақпараттық коммуникативтілік көрсеткіші ақпараттық ортадағы мінез-құлық сипатын, сондай-ақ қарым-қатынас мәдениетін бағалауға мүмкіндік береді.

3. Ақпараттық ойлау-ақпарат ағындарының жалпы массасынан қажетті ақпаратты бөліп алу, сондай-ақ ақпаратты өңдеу кезінде талдау және синтез әдістерін қолдану қабілетінде жүзеге асырылады.

4. Ақпараттық дайындық - ақпараттық мәдениеттің қалыптасуының технологиялық деңгейін сипаттайды. Ақпараттық дайындық ақпаратты іздеу, сақтау, талдау және беру үшін заманауи компьютерлік және ақпараттық технологияларды қолдану қабілетін сипаттайтын ақпараттық қызметті жүзеге асыру кезінде жүзеге асырылады [2, б. 107-109].

Ақпараттық технологияларды оқыту мен пайдаланудың әртүрлі кезеңдерінде білім алушылардың ақпараттық қызмет тәжірибесі күрделене түседі, байытылады, жаңа мазмұнмен толтырылған [3, б. 205].

Қазіргі адамның ақпараттық мәдениетін қалыптастыру оның күнделікті іс-әрекетінде тұрмыстық білім мен дағдыларды, бұқаралық коммуникация құралдарының ақпаратын игерудің әсерінен жүзеге асырылатындығын ескеру қажет.

Ақпараттық мәдениеттің мазмұны мынада көрінеді:

- әртүрлі ақпарат көздерінен қажетті мәліметтерді іздеу мүмкіндігінде;
- өз қызметінде компьютерлік технологияны пайдалана білу;
- өз қызметіндегі ақпараттық процестерді анықтау және оларды басқару қабілетінде;
- ақпаратты аналитикалық өңдеудің негіздерін меңгеруде;
- әртүрлі ақпаратпен жұмыс істеудің практикалық тәсілдерін меңгеруде [4, б. 144].

Ақпараттық мәдениетті қалыптастырудағы педагогикалық қызметтің негізгі бағыттары:

- мәліметтерді ұсынудың, өңдеудің жаңа әдістері мен тәсілдерін қолдану (оқушылардың білімі, олардың орындауы және т.б.);
- оқу іс-әрекетінде әдістемелік материалдар мен көрнекі құралдарды кеңірек пайдалану;
- компьютерлік оқыту және бақылау бағдарламаларын әзірлеу және пайдалану;
- қашықтан оқыту арқылы біліктілігін арттыру;
- компьютерлік желілердің ақпараттық ресурстарын өзінің кәсіби өсуі мен өзін-өзі тәрбиелеуі үшін пайдалану [5].

Оқу-тәрбие процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану мұғалімнен талап етеді:

* өмір мен қызметтің түрлі салаларындағы ақпараттық технологиялардың негіздерін зерделеу;

* тәрбие жұмысының ақпараттық кеңістігін құру және белсенді пайдалану негізінде тәрбие процесінің тиімділігін арттыру;

* ақпаратқа ғылыми, сыни көзқарасқа негізделген оқушылардың дүниетанымын қалыптастыру [6].

Соңғы үш онжылдықта цифрлық технологиялардың өсуіне байланысты, географияны оқытуда цифрлық технологияларды қолданудың мектеп оқушыларының зерттеу танымдалығының өсуіне үлкен септігін тигізеді [7].

Бірақ мектептің негізгі міндеті-оқушылардың қажеттіліктері мен мүдделеріне сәйкес келетін ақпараттық кеңістік құру.

Осы мәселені шешуде жүргізіліп жатқан тәрбие жұмысының тиімділігін арттыру үшін оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға, оқушылардың өзін-өзі басқаруын дамытуға көп көңіл бөлу қажет деп санаймын. Бұл жұмыста жетекші рөлді ақпараттық қызметке жүктеу қажет. Ақпараттық қызмет деп біз қызметі мектеп ұжымының мүшелерін түрлі мәселелер бойынша ақпараттандыруға бағытталған оқушылардың, педагогтардың, ата-аналардың бірлестігін түсінеміз.

Зерттеу материалдары мен әдістері. Мен өндірістік практика өтіп жатқан мектепте география пәні теориялық және іс жүзінде оқушылардың өмірі мен қажеттіліктеріне жақын, бұл маған оқушылардың пәнге деген жоғары танымдық қызығушылығы негізінде оқу және сабақтан тыс жұмыстарда ақпараттық мәдениет дағдыларын игеру бойынша жұмыс жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік берді. Зерттеу проблемасы бойынша ғылыми әдебиеттерге, статистикалық мәліметерге және ғылыми мақаларға талдау жүргізіп алынған нәтижелерге, әдістерге анықтама беру. Әр түрлі географиялық білім көздерін пайдалану оқушыларды оқу, ғылыми, электронды

ақпаратпен қамтамасыз етуге мүмкіндік береді, оның негізінде оқушылар географиялық білім, практикалық тәжірибе және ақпараттық мәдениет негіздерін алады.

Оқушыларды ақпарат көздерімен жұмыс істеуге үйрету, оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға ықпал ету үшін география мұғалімінің маңызды міндеті - оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастыруға бағытталған әдіс-тәсілдерді қолдану, онымен жұмыс сапасын арттыру. Өртүрлі ақпарат көздерін және әдістерді пайдалану мұғалімнен оқушылардың психологиялық ерекшеліктерін ескеруді талап етеді, өйткені ақпараттық мәдениет элементтерін қалыптастырудың тиімділігі әр жас ерекшелігіне байланысты.

Оқушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ету, білім алушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыру және дамыту үшін олардың әр түрлі іс-шараларға қатысуын және сыныптағы қатынастардан бастап қоғамдық өмірге енуіне дейін ұйымдастыру қажет.

Зерттеу нәтижелері. Әр кезеңде ақпараттық мәдениет элементтерін қалыптастыру тиісті әдіс-тәсілдер мен оқыту әдістерін қолдану арқылы жүзеге асырылады. Олардың кейбіреулерін төменде сипаттайық.

1. Медиа-білім беру – педагогикадағы мектеп оқушылары үшін бұқаралық коммуникация заңдарын зерттеуді жақтайтын бағыт. Негізгі міндет-жас ұрпақты қазіргі ақпараттық ғасырдың талаптарына дайындау, әртүрлі ақпаратты алу және талдау, адамға оны түсінуге, оның психикаға әсерін білуге үйрету [8, б.452]. Географияны оқытуда жоспарланған, өйткені сабақтың мазмұнына қарай әлемнің елдері мен аймақтарындағы үнемі өзгеріп отыратын саяси, әлеуметтік-экономикалық жағдайларға байланысты өзгеріп, толықтырылып отырады.

География сабағында медиа білім беру технологияларын қолдану танымдық және тәрбиелік міндеттерді шешуге көмектесті (1-кесте).

Кесте 1– Медиа білім беру технологияларын қолдану

Ретгілік	Танымдық және тәрбиелік міндеттер
1	Пәнге деген мотивацияны қалыптастыру;
2	Пәнді меңгеру сапасын қамтамасыз ету;
3	Коммуникативтік көзқарастар мен дағдыларды дамыту
4	Жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыруына бағытталған іс-әрекетті ұйымдастыру.
5	Жалпы ғылыми бағытты дамыту.

Мультимедиялық құралдарды қолдану өз үлесін қосады:

* білімді игеру қажеттіліктен емес, оқушылардың қалауы бойынша жүреді;

* мультимедиа қуанышпен қабылданады, ал қуаныш өз кезегінде оқу пәніне орналасуды ынталандырады,

* басқа оқушылардың іс-әрекеті аясында өзін бағалауға мүмкіндік беріледі;

* өз қызметін бағалаудың жаңа объективті критерийі ұсынылады: көп нәрсені білетін және өз білімін қалай пайдалану керектігін білетін адам жеңеді;

* қиялға ерік беру, қорқыныштың кедергілерін жою, күлкілі болудан қорқу, және т.б.;

* оқушылар қиындықтарды өз бетінше жеңуге тырысады [9].

2. Ақпараттық технологиялар. Компьютерлік мәдениет-мәдениеттің бұл түрі жұмыс мәдениетін дидактикалық құралдармен, БАҚ-пен жұмыс мәдениетін, диалог мәдениетін үйлесімді түрде үйлестіреді. Негізгі айырмашылық - ақпарат көзі-компьютер. География сабақтарында ақпараттық компьютерлік технологияларды қолдану оқу материалын игеруді жеңілдетіп қана қоймай, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға жаңа мүмкіндіктер береді. Білім алу және дағдыларды қалыптастыру процесінде АКТ-ны қолданудың тиімділігі мектеп оқушыларының сауалнамасы барысында бағаланады.

Оқушыларға арналған сауалнама:

География сабақтарында АКТ қолдану қажет деп ойлайсыз ба?

Оқу процесін компьютерлендіру кезінде пәнге деген көзқарасыңыз өзгере ме?

География сабақтарына дайындық кезінде сіз компьютерлер мен АКТ мүмкіндіктерін пайдаланасыз ба?

Сізде ДК-мен жұмыс істеу мүмкіндігі бар ма (ДК үйде бар; мектептің интернет-ресурстары; басқа көздер; ДК-мен жұмыс істеу мүмкіндігі жоқ).

Сауалнамаға қатысқандардың жалпы санының 100%-ы оқу процесінде ақпараттық технологияларды қолдану қажеттілігін атап өтеді. Оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың дәстүрлі формаларымен салыстырғанда олардың басымдығы айқын. Оқушылардың жауаптары оқушылардың осы пәнді оқуға деген ынтасында белгілі бір өзгеріс бар деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Компьютерлік технологиялар ұсынатын мүмкіндіктердің кең ауқымы, оқушылардың пікірінше, қажетті, "пайдалы" ақпараттың көлемін арттыра алады. Оқушылар география сабақтарында: диаграммаларды, кестелерді, графиктерді, оқу бағдарламаларын, электрондық энциклопедияларды, карталарды (атластарды), статистикалық материалдарды, Интернет-ресурстарды, СД-дискілерді (тақырыптық, музыкалық), бейнефрагменттерді, электрондық поштаны, ойын бағдарламаларын, практикалық жұмыстарды, тестілік бақылауды, рефераттарға арналған материалдарды пайдалануды ұсынады.

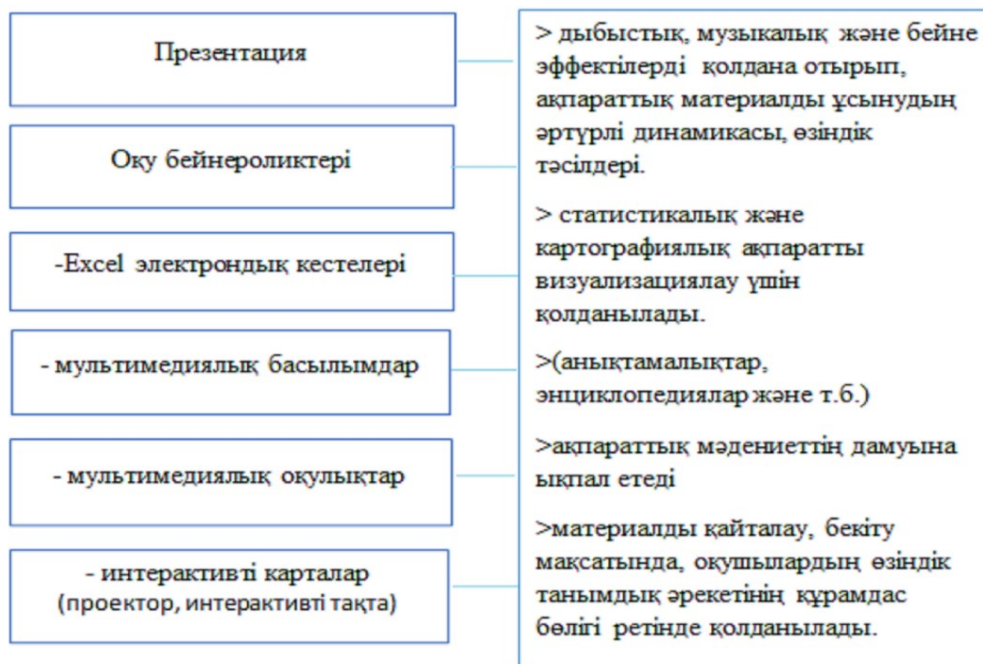
Қазіргі уақытта оқушылардың 86,3%-ы компьютерлерді география сабақтарына дайындалу үшін пайдаланады, бірақ 13,7%-ы басқа ақпарат көздерінің артықшылығын атап өтеді.

"Ақпарат" термині латынның information сөзінен шыққан, түсіндіру, хабардар ету, баяндау дегенді білдіреді. Ақпарат-бұл мәліметтер (хабарламалар) арқылы нақты әлемнің көрінісі. Хабарлама-бұл сөйлеу, мәтін, сандық мәліметтер, графиктер, кестелер және т.б. түрінде ақпаратты ұсыну нысаны [10, б. 120].

География сабағында ақпараттық технологияларды қолданудың жалпы және тұтас алғанда келесідей әдіс-тәсілдерін атап шығуға болады (1-сурет).

3. Бұқаралық ақпарат құралдары мен мектеп кітапханасын ақпараттық орталық ретінде пайдаланып, ақпаратты өз бетінше іздеу.

Өздігінен білім алудың негізгі жолы – оқушыны таным үрдісіне үйрету. Ол үшін бүкіл сыныптағы оқушыларға өздігінен жұмыс істеуге жағдай жасау қажет. Мысалы, География сабағында бұқаралық ақпарат құралдары тек оқу ақпаратын беру құралы ғана емес, сонымен қатар кітап, журнал, газетпен дұрыс жұмыс істеуге үйрету құралы болады. Ережелермен танысу диалог түрінде құрылады: оқушылардан газеттер мен журналдармен жұмыс істеу тәжірибесінен мысалдар келтіре отырып, ережелердің әрқайсысын негіздеуді үйренеді. Өз бетіндік жұмыстар жалпы физикалық географиядан мысалы, Азия бөлігінің солтүстік мұзді мұхитына құятын өзендерінің басын Алтай тауынан алатындарын кескін картаға түсіру, сандық көрсеткіштері негізінде климат типтерін анықтау.

Сурет 1. География сабағында ақпараттық технологияларды қолданудың әдіс-тәсілдер

4. Мәтінмен жұмыс. Мәтінмен жұмыс істеу-оқушылардың сыни ойлауын дамыту бойынша мұғалім жұмысының маңызды әдісі. Бұл жұмыс көп қырлы. Мәтінмен жұмыс істеу кезінде балаларға сабақта қарастырылып отырған мәселені түсіндіруге көмектесетін карталардан, журналдардан, газеттерден, интернеттен ақпарат алу қажет.

Мәтін-тілді оқытудың негізгі құралы. Бұған оқу, жазу, тыңдау, сөйлеу арқылы қол жеткізіледі. Мәтінмен жұмыс тіл үйренушінің сөздік қорын байыту және еркін сөйлеуін үйрету немесе өз ойларын ашық және анық жеткізу дағдыларын қалыптастыру мақсаттарын көздейтіндіктен, тілді оқытуда біз мәтінмен жұмыс істеуде үлкен жетістікке жетеміз.

Қорытынды. Қазіргі жағдайда білім беру мекемесінің және белгілі бір ұстаздың жұмысы соңғы нәтижемен бағаланады, ал түпкі нәтиже білім сапасы болып табылады. Сондықтан оқу орнында оқыту жүйесін жетілдіру арқылы әрбір оқушының жеке тұлға болып қалыптасуына жағдай жасау қажет. Ақпараттық мәдениет өздігінен қалыптаспайды, оқушылармен жұмыс істеудің қажетті, тиімді әдістері мен тәсілдерін таңдап алатын, мектеп оқушыларының пән бойынша тек аудиториялық емес, сыныптан тыс жұмыстарын да ұйымдастыратын мұғалімнің мақсатты қызметінің арқасында қалыптасады. Бүгінгі таңда мұғалім оқушының басын әртүрлі ақпаратпен қарапайым «толтырудан» бас тартып, оларға қажетті географиялық материалдарды өз бетінше алу және оларды талдау дағдыларын үйретуі керек. Одан әрі өзін-өзі тәрбиелеуге қабілетті тұлғаны қалыптастыру міндеттері тұр. География сабақтарында арнайы ақпараттық органы ұйымдастыру оқушыларға ақпараттық-мәдени (құзыретті) болуға және болашақта олардың қызметінің кез келген саласында қажетті ақпараттық ресурстарды белсенді қалыптастыру және кеңінен пайдалану процесіне қосылуға мүмкіндік береді. Ақпараттық мәдениетті меңгеру – адамның өзін, өз орнын, рөлін шынайы түсінуіне ықпал ететін тұлғаның қасиеттерін әмбебаптандыру тәсілі. Ақпараттық мәдениетті қалыптастыруда білім беру маңызды рөл атқарады, ол ақпараттық қоғамдастықта жаңа маман қалыптастыруға тиіс.

Бүгінгі таңда мұғалімнің басты міндеті-оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудің ең тиімді әдістері мен тәсілдерін анықтау. Оның міндеті қазір "хабар тарату" яғни тек сабақ беру ғана емес, сонымен қатар балаларға мектепте де, одан тыс жерлерде де алатын ақпаратты жүйелеуге үйрету. Бұл оқу-тәрбие іс-шараларын ұйымдастырудың мүлдем басқа принциптерін, авторитаризмнен сөзсіз бас тартуды, педагогикалық процестің барлық қатысушылары

арасындағы қатынастарды демократияландыруды, оқушылардың іс-әрекетін бағалау критерийлері мен әдістерін қайта қарауды талап етеді.

Шөл тұрғындарының даналығымен қорытындылайық: "сіз түйені суаратын жерге апара аласыз, бірақ оған су ішкізе алмайсыз" дейді. Бұл даналық оқытудың негізгі принципін көрсетеді-оқытудың барлық қажетті жағдайлары мен алғышарттарын жасауға болады, бірақ өзін-өзі тану оқушы білгісі келгенде ғана жүзеге асады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Формирование информационной культуры личности: теоретическое обоснование и моделирование содержания учебной дисциплины / Н.И. Гендина, Н.И. Колкова, Г.А. Стародубова, Ю.В. Уленко. – М.: Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2006. – 5-10 с.*

2. *Тараканов А.В. Формирование информационной культуры // Современные наукоемкие технологии. – 2006. – № 8. – С. 107-109;*

3. *Современные информационные технологии в образовании / И.В. Роберт. – Москва: Школа Пресс, 1994. – 205 с.*

4. *Бахвалов В.А. Развитие учащихся в процессе творчества и сотрудничества. М.: Центр «Педагогический поиск», 2000. – 144 с.*

5. *Урсул А.Д. Ноосферная модель науки и образование XXI века. // Социально-политический журнал. – М., 1996. №4. Особенности формирования информационной культуры учащихся в общеобразовательных учреждениях .*

6. *Гендина Н.И. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях: Учебно-метод. пособие – 2-е изд., перераб. – М., Школьная библиотека, 2003 г.*

7. *Guy M.R., Michael H., Robert J.M. Using games in geographical and planning-related teaching: Serious games, edutainment, board games and role-play. Social Sciences & Humanities Open, Vol.4, Issue 1, 2021, pp.1-10 <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2021.100208>*

8. *Орысша-қазақша түсіндірме сөздік: Педагогика / О 74 Жалпы редакциясын басқарған э.ғ.д., профессор Е. Арын - Павлодар: "ЭКО" ҒӨФ. 2006. - 482 б. ISBN 9965-808-85-6*

9. *Каракозов С.Д. Информационная культура в контексте общей теории культуры личности // Педагогическая информатика. – 2000. – № 2.*

10. *Волков И.П. Педагогические технологии. – М.: Просвещение, 2007. – 120 с.*

References:

1. *Formation of the information culture of the individual: theoretical substantiation and modeling of the content of the academic discipline / N.I. Gendina, N.I. Kolkova, G.A. Starodubova, Yu.V. Ulenko. – М.: Interregional Center for Library Cooperation, 2006. – 5-10 p.*

2. *Tarakanov A.V. Formation of information culture // Modern science-intensive technologies. - 2006. - No. 8. – P. 107-109;*

3. *Modern information technologies in education / I.V. Robert //– Moscow: Shkola Press, 1994. – 205 p.*

4. *Bakhvalov V.A. The development of students in the process of creativity and cooperation. – М.: Center "Pedagogical Search", 2000. – 144 p.*

5. *Ursul A.D. Noospheric model of science and education of the XXI century. // Socio-political magazine. – М., 1996. No. 4. Features of the formation of information culture of students in educational institutions.*

6. *Gendina N.I. Formation of information culture of the individual in libraries and educational institutions: Educational method. allowance - 2nd ed., revised. – М., School library, 2003*

7 Guy M.R., Michael H., Robert J.M. Using games in geographical and planning-related teaching: Serious games, edutainment, board games and role-play. *Social Sciences & Humanities Open, Vol.4, Issue 1, 2021, pp.1-10* <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2021.100208>

8. *Russian-Kazakh Explanatory Dictionary: Pedagogy / O 74 General editor, Professor E. Aryn - Pavlodar: "ECO" GEF. 2006. - 482 p. ISBN 9965-808-85-6*

9. Karakozov S.D. *Information culture in the context of general theory of personality culture // Pedagogical informatics. -2000. - No. 2.*

10. Volkov I.P. *Pedagogical technologies. - M.: Prosveshchenie, 2007. - 120 p.*

ӘОЖ: 913.8

ҒТАМР 39.21.02

<https://doi.org/10.51889/1728-8975.2023.76.2.003>

Е.Ерболат, Г.Е. Бердыгулова

*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан*

ГЕОСАЯСИ ЕРЕКШЕЛІКТЕРДІ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП ОҚЫТУ

Аңдатпа

Бұл мақалада география пәні бойынша орта білім беру мекемелері мен жоғары оқу орындарында қазіргі дүние жүзінің геосаяси жағдайлары мен ерекшеліктерін оқытуда, ақпараттық технологияларды қолдана отырып оқыту жолы ұсынылады. Орта білім беру мекемелері мен жоғарғы оқу орындарында геосаяси бағытын оқыту жолын жаңаша ақпарат көздерімен қарастыру, оқытушыларға оқулық бойынша оқыту жұмысын жеңілдету мен қатар геосаяси бағытын толық қамтып жеңіл түрде түсіндіріп оқыту аясы қарастырылады. Сонымен қатар география пәнін жаңа ақпараттық технологиялар арқылы оқытып, оқу сапасын арттыру жолы көрсетілген. Геосаяси бағытын оқытудағы басты проблеманы ескере отырып, қолданылып келе жатқан ақпараттық құралдар мен түрлі бағдарламаларды жаңашаландыру негізделіп отыр. Геосаяси бағытын оқыту география пәнінде тек оқулық ақпаратымен қамтамасыз етілген, ал бұл оқу сапасының нәтижелі болуына кері ықпал тигізуде, бұған себеп орта білім беру мекемелері мен жоғарғы оқыту орындарында оқулық ақпаратына сүйеніп оқытып түсіндіру жолы көрсетілген, ал бұл жеткіліксіз себебі әр елдің саяси жағдайлары әр уақытта өзгеріске ұшырап отыруы мүмкін, бұл жағдайлар оқыту барысында теориялық ақпаратпен толық қамтылмауына әкеледі. Осындай проблемалық жағдайлардың туындамауы үшін, біз жаңа ақпараттық технологиялардың көмегіне сүйеніуіміз қажет екені негізделінді. Оқыту сапасын арттыруда бірыңғай ақпараттық кеңістікті құрудың негізгі міндеттері: адамның шығармашылық және танымдық іс-әрекеті жаңа мүмкіндіктерді қамтамасыз етумен байланысты екені қарастырылған.

Жаңартылған ақпараттық технологияларды қолдану арқылы Білім алушы түрлі дереккөздерден алған ақпараттармен өз бетінше жұмыс істеуге, қажетті мәліметтерді іздеуге, талдауға және іріктеуге, өз ойын анық жеткізуге, шығармашылық қабілетін арттыруға, өз жұмысын ұйымдастыруға, түрлендіруге, сақтауға және табыстауға дайын бола алады және өз білімін жоғары деңгейге жетілдіруіне көмектесетіні айқындалып отыр. Оқытушылардың қазіргі уақытта оқу сапасын арттыру жолында қажетті ақпараттық технологияларды білуі қажет екені көрсетілген. Мақала жұмысының мақсатыда география ғылымында геосаяси бағытты ақпараттық технологияларға сүйене отырып геосаяси жағдайлар мен ерекшеліктерді оқытуға негізделінді және мақалада жұмыстың өзектілігі айқындалды: География ғылымында геосаяси бағытты